

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

การซื้อขายผ่อนส่ง คือ การซื้อขายประเภทหนึ่งที่ยังไม่ต้องชำระราคาสินเชิงในคราวเดียว แต่ผู้ซื้อสามารถทำการผ่อนชำระราคาไปตามงวดที่ตกลงกันได้ และถ้าหากผู้ขายไม่มีข้อตกลงในการหน่วงกรรมสิทธิ์ไว้จนกว่าผู้ซื้อจะชำระราคาครบ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมโอนจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อทันทีที่ทำสัญญาซื้อขายผ่อนส่งกัน ซึ่งเป็นไปตามหลักของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 458 แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เขียนได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบและวิธีการของธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งในปัจจุบัน พบว่ามีความแตกต่างจากการซื้อขายผ่อนส่งในลักษณะดั้งเดิมอย่างชัดเจน เนื่องจากผู้เข้ามามีบทบาทในการซื้อขายผ่อนส่ง นอกจากผู้ซื้อและผู้ขายแล้ว ยังมีบริษัทและสถาบันการเงินต่าง ๆ เข้ามาเป็นผู้ให้สินเชื่อในการผ่อนชำระสินค้ามากขึ้น ทำให้การซื้อขายผ่อนส่งในปัจจุบันเป็นลักษณะที่ผู้ขายจะขายสินค้านั้นให้แก่ผู้ให้สินเชื่อ โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินสด จากนั้นผู้ให้สินเชื่อก็จะนำสินค้านั้นมาขายให้ผู้ซื้อในระบบผ่อนชำระราคา โดยคาดหวังที่จะได้รับชำระราคาเป็นงวด ๆ พร้อมดอกเบี้ย สำหรับผู้ขายนั้นเมื่อได้ขายสินค้าให้แก่ผู้ให้สินเชื่อแล้ว ผู้ขายจะถูกตัดออกจากระบบไป จึงทำให้คู่สัญญาที่แท้จริงมีเพียง 2 ฝ่าย คือ ผู้ให้สินเชื่อ กับ ผู้ซื้อ ที่ต้องเข้าผูกพันตามสัญญาผ่อนชำระสินค้ากันต่อไป จากการหาข้อมูลพบว่าการทำธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่ง เป็นธุรกิจที่ได้รับความนิยมอย่างมาก เพราะสามารถจูงใจผู้ซื้อให้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้นได้โดยง่าย ถึงแม้สินค้านั้นจะมีราคาสูงก็ตาม ส่งผลให้ร้านค้าต่าง ๆ ทำยอดขายได้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งบริษัทและสถาบันการเงินต่าง ๆ ก็สามารถทำกำไรได้มากขึ้นจากธุรกิจนี้เช่นกัน ซึ่งในขณะนี้ร้านค้าและสถาบันการเงินต่าง ๆ จะทำการโฆษณาเชิญชวน ให้ผู้ซื้อเห็นถึงความสะดวกสบายในการจับจ่ายเป็นเจ้าของสินค้าและพยายามขยายฐานของผู้ซื้อให้ครอบคลุมผู้ซื้อทุกระดับ ถึงแม้ผู้ซื้อจะมีรายได้เพียง 5,000 บาทต่อเดือนก็สามารถสมัครเป็นสมาชิกเพื่อการผ่อนชำระสินค้าได้ การโฆษณาเชิญชวนเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พฤติกรรมของผู้ซื้อเปลี่ยนเป็นลักษณะของวัตถุนิยมมากขึ้น ฉะนั้นหากผู้ซื้อที่มีรายได้น้อยแต่ไม่ประมาทตน หรือ แม้แต่ผู้ซื้อที่มีรายได้มากแต่ไม่ระมัดระวังการใช้จ่ายก็จะทำให้ตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้สินได้ง่ายมากขึ้น ซึ่งผู้ซื้อเหล่านี้นอกจากจะต้องรับภาระ

ดอกเบี้ยในกรณีผิดนัดชำระหนี้แล้ว ยังต้องเสียค่าธรรมเนียมอื่น ๆ อีกด้วย เมื่อรวมค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเข้ากับราคาสินค้าแล้ว ทำให้ผู้ซื้อต้องชำระค่าสินค้าเป็นราคาที่สูงกว่าราคาสินค้าที่แท้จริงอย่างมาก โดยส่วนใหญ่แล้วรายละเอียดเกี่ยวกับภาระดอกเบี้ย หรือค่าธรรมเนียมในกรณีผิดนัดชำระหนี้ นั้น มักเป็นสิ่งที่ผู้ซื้อไม่ได้คำนึงถึงในขณะเข้าทำสัญญา รวมทั้งรายละเอียดเหล่านี้ก็ไม่ได้ถูกบอกกล่าวให้ผู้ซื้อได้รับทราบอย่างชัดเจนเช่นกัน จึงเห็นได้ว่า การโฆษณาเชิญชวนนี้เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ซื้อมีความอยากได้ อยากเป็นเจ้าของสินค้านั้น ๆ โดยไม่คำนึงถึงการใช้จ่ายอันอาจเกินฐานะของตนและทำให้ผู้ซื้อกลายเป็นคู่สัญญาที่ไม่สนใจในข้อความแห่งสัญญา แทนที่จะตระหนักถึงข้อตกลงที่อาจทำให้ตนเสียเปรียบในภายหลัง สิ่งเหล่านี้จึงยังคงเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้ซื้อในสังคมอย่างมาก

ประเด็นปัญหาต่อไปที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจาก การที่ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งจะต้องเข้าทำสัญญากับผู้ให้สินเชื่อ ซึ่งข้อสัญญานี้จะไม่มีข้อตกลงในการหน่วงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ฉะนั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินจึงตกเป็นของผู้ซื้อทันทีที่ทำสัญญา เมื่อเป็นดังนี้ บริษัทและสถาบันการเงินก็ต้องป้องกันการเสียเปรียบด้วยการกำหนดข้อสัญญาต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือในการปกป้องผลประโยชน์ของตน เมื่อฝ่ายที่จัดเตรียมสัญญา คือ บริษัทและสถาบันการเงินเป็นฝ่ายที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่า อีกทั้งข้อสัญญาดังกล่าวถูกจัดทำขึ้นโดยนักกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญในข้อกฎหมายเรื่องนั้น ๆ และข้อสัญญาโดยส่วนใหญ่จะถูกกำหนดให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายบริษัทและสถาบันการเงิน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความไม่เสมอภาคระหว่างคู่สัญญา กล่าวคือ ผู้ซื้อที่เข้าทำสัญญาไม่มีอำนาจเจรจาต่อรองเพื่อแก้ไขข้อสัญญาดังกล่าวได้เลย และยังมีผู้ซื้อจำนวนมากที่ไม่เข้าใจถึงสาระสำคัญและข้อตกลงในสัญญา เนื่องจากข้อสัญญาใช้ถ้อยคำที่สลับซับซ้อน หรืออาจเป็นไปได้ว่าผู้ซื้อไม่อยากจะอ่านข้อสัญญาดังกล่าว เพราะข้อสัญญาใช้ตัวอักษรขนาดเล็กและเบียดกันอยู่ในที่จำกัด จึงทำให้อ่านยาก เป็นเหตุให้ผู้ซื้อไม่ทราบถึงข้อสัญญาบางประการอันอาจก่อให้เกิดปัญหาแก่ตนได้ในภายหลัง ซึ่งปัญหาที่มักเกิดขึ้นจากการเข้าทำสัญญาผ่อนชำระสินค้าโดยส่วนใหญ่ คือ ปัญหาเกี่ยวกับราคาสินค้าที่ซื้อขายแบบผ่อนชำระราคา ซึ่งจะมีการกำหนดอัตราดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ รวมไว้ด้วย, ปัญหาในเรื่องการชำระค่าผ่อนส่งทั้งหมดก่อนถึงกำหนด, ข้อตกลงยกเว้นความรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง, ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบเมื่อมีเหตุแห่งการผิดสัญญา, ปัญหาเกี่ยวกับการเลิกสัญญา, และปัญหาในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจกำหนดข้อสัญญาให้ตนมีสิทธิในการเข้ายึดสินค้าคืนภายหลังเลิกสัญญา ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งเป็นอย่างมาก และถ้ามีผู้ซื้อเป็นจำนวนมากที่ตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้สิน ก็อาจก่อให้เกิดผลเสียต่อเศรษฐกิจของประเทศได้ ฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหามาตรการ

ทางกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้ซื้อจากการซื้อขายผ่านส่ง รวมทั้งควบคุมผู้ประกอบการให้สินค้าผ่านชำระสินค้า เพราะในขณะนี้ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่จะเข้ามากำกับดูแลธุรกิจซื้อขายผ่านส่งโดยเฉพาะ

สิ่งที่ต้องพิจารณาคือ เมื่อการซื้อขายผ่านส่งในปัจจุบันได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการดั่งที่กล่าวมา ทำให้เห็นได้ว่า ถึงแม้โดยสาระของมันจะเป็นการซื้อขายที่ผู้ซื้อสามารถผ่อนชำระราคาได้ก็ตาม แต่การซื้อขายผ่านส่งในลักษณะที่มีบริษัทหรือสถาบันการเงินเข้ามาเป็นผู้ให้สินเชื่อแก่ผู้ซื้อ มีใช้ลักษณะของสัญญาซื้อขายซึ่งอยู่บนฐานของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เนื่องจากลักษณะของสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น มิได้เป็นบทบัญญัติที่รองรับการซื้อขายผ่านส่งที่มีการให้สินเชื่อผ่อนชำระสินค้า ซึ่งผู้ซื้อจะต้องเข้าทำสัญญาผ่อนชำระสินค้ากับผู้ให้สินเชื่อ จึงเห็นได้ว่า การทำธุรกิจซื้อขายผ่านส่งในขณะนี้ เป็นการทำธุรกิจร่วมกัน โดยทางผู้ขายได้ประโยชน์จากการขายสินค้าได้มากขึ้น ส่วนทางบริษัทและสถาบันการเงินมีความมุ่งหมายที่จะได้รับประโยชน์จากอัตราดอกเบี้ย และค่าธรรมเนียมต่าง ๆ แต่ในขณะที่บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีหลักการพื้นฐาน อยู่บนเรื่องการซื้อขายทั่วไป จึงทำให้บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อเยียวยา และให้ความคุ้มครองผู้ซื้อสินค้าผ่านส่งได้เท่าที่ควร

จากนั้น เมื่อผู้ซื้อที่ต้องการผ่อนชำระสินค้าเข้าทำสัญญากับบริษัทหรือสถาบันการเงิน ซึ่งสัญญานี้มักจะใช้ชื่อว่า “สัญญาสินเชื่อ, สัญญาสินเชื่อซื้อสินค้า, สัญญาสินเชื่อเพื่อการผ่อนชำระสินค้า, ข้อตกลงการใช้บัตรเครดิตผ่อนชำระสินค้า” ในประเด็นนี้ ทำให้ต้องกลับไปพิจารณาหลักเกณฑ์ทั้งหลายว่าด้วยนิติกรรมสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่จากการศึกษาในหลักเกณฑ์ของกฎหมายแล้วพบว่า บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมสัญญานั้น ถูกบัญญัติขึ้นโดยอยู่บนพื้นฐานของหลักเสรีภาพในการทำสัญญา หลักนี้สันนิษฐานว่าผู้ซื้อ, ผู้ขาย และผู้ให้สินเชื่อ มีฐานะเท่าเทียมกัน จึงประสงค์ให้ผู้สัญญาสามารถตกลงข้อผูกพันได้โดยสมัครใจ หากแต่สภาพข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการทำสัญญาสินเชื่อผ่อนชำระสินค้า มิได้อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เพราะผู้ขาย และผู้ให้สินเชื่อ มักเป็นบริษัทใหญ่ที่มีเงินทุนมาก จึงมีฐานะผิดกับผู้ซื้อ ทำให้ผู้ซื้อไม่อยู่ในฐานะที่จะเจรจาต่อรองเกี่ยวกับข้อสัญญาใด ๆ ได้ ผู้ซื้อ มีสิทธิเพียงที่จะทำสัญญาโดยเห็นชื่อในแบบฟอร์มมาตรฐาน หรือไม่เข้าทำสัญญานั้นเลยเท่านั้น เมื่อข้อเท็จจริงเป็นดังนี้ จึงก่อให้เกิดปัญหาแก่ผู้ซื้ออย่างมาก เพราะเมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้น และศาลตีความสัญญาโดยอาศัยบทบัญญัติทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่อาจที่จะให้การคุ้มครองผู้ซื้อได้ ทั้งนี้เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อยู่บนพื้นฐานของหลัก

เสรีภาพในการทำสัญญา และเคารพความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาของคู่สัญญา ดังนั้น

ข้อสัญญาต่าง ๆ แม้จะมีการตกลงกำหนดเงื่อนไขในสัญญาให้แตกต่างจากบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กรณีเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว สัญญานั้นมีผลบังคับได้ จึงยังคงทำให้ผู้ซื้อไม่ได้รับความคุ้มครองที่มีประสิทธิภาพตามกฎหมายนี้

แต่อย่างไรก็ตาม การให้ความคุ้มครองผู้ซื้อยังสามารถทำได้โดยอาศัยพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 และถ้าการซื้อขายผ่อนส่งนั้นเป็นการซื้อจากผู้ประกอบธุรกิจขายตรงหรือตลาดแบบตรงแล้ว ผู้ซื้อย่อมได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ด้วย

สำหรับพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 นี้ ให้ดุลพินิจแก่ศาลที่จะพิจารณาให้สัญญาที่มีลักษณะไม่เป็นธรรม ให้สามารถมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรม และพอสมควรแก่กรณี ซึ่งแค่ไหนเพียงไรจะถือว่าเป็นธรรม และสมควรแก่กรณีนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลเป็นกรณี ๆ ไป โดยการใช้ดุลพินิจของศาลนี้จะต้องพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมด้วย ถึงแม้พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 จะมีข้อดีในด้านที่เป็นกฎหมายที่วางมาตรการในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในขณะที่ทำสัญญา หรือเมื่อมีการทำสัญญาแล้ว ซึ่งถือเป็นมาตรการทางกฎหมายในเชิงเยียวยาหรือแก้ไข เพื่อเป็นการคุ้มครองคู่สัญญาซึ่งมีความรู้และอำนาจต่อรองน้อยกว่าคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมิให้ถูกเอาเปรียบจนเกินไป โดยให้อำนาจศาลที่จะบังคับตามข้อสัญญาเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีก็ตาม แต่เมื่อการที่ผู้ซื้อจะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ ผู้ซื้อต้องฟ้องเป็นคดีแพ่งต่อศาล ซึ่งเสียเวลาและค่าใช้จ่าย เพราะต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล, ค่าทนายความ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับมูลค่าทรัพย์สินที่ซื้อขายผ่อนส่งนั้นอาจไม่คุ้มค่ากับการนำคดีขึ้นสู่ศาล อีกทั้งระบบการดำเนินกระบวนการพิจารณา ก็มีได้มีวิธีการพิเศษรวดเร็วเพื่อความรวดเร็วแต่อย่างใด ทำให้มีผู้ซื้อน้อยรายที่จะแสวงหาความเป็นธรรมโดยวิธีนี้

ในส่วนของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาในการกำหนดให้ธุรกิจใดเป็นธุรกิจที่ถูกควบคุมสัญญาได้ ซึ่งเป็นไปตาม มาตรา 35 ทวิ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในการประกอบธุรกิจขายสินค้า หรือให้บริการใด ๆ ถ้าสัญญาซื้อขาย หรือสัญญาให้บริการนั้นมีกฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือ หรือที่ตามปกติประเพณีทำเป็นหนังสือ คณะกรรมการว่าด้วยสัญญามีอำนาจกำหนดให้การประกอบธุรกิจขายสินค้า หรือให้บริการนั้นเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาได้” เมื่อคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาได้เลือกประเภท

ธุรกิจที่จะถูกควบคุมสัญญาแล้ว ผู้ประกอบธุรกิจดังกล่าวจะต้องทำสัญญา หรือกำหนดเนื้อหาของสัญญาตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในมาตรา 35 ทวิ วรรคสอง ยิ่งไปกว่านั้นคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา อาจกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจนั้นกำหนดเนื้อหารายละเอียดตามที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดเสียเลยก็ได้ อาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 นี้ วางมาตรการทางกฎหมายในเชิงป้องกันปัญหา กล่าวคือ เป็นการคุ้มครองก่อนการทำสัญญา ซึ่งจะมีการควบคุมล่วงหน้าโดยการนำมาตราการในการตรวจสอบเนื้อหาสาระสำคัญของสัญญาก่อนที่จะมีการทำสัญญา ซึ่งในขณะนี้คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาได้ออกประกาศให้ธุรกิจเหล่านี้เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ได้แก่ ธุรกิจบัตรเครดิต, ธุรกิจให้เช่าซื้อรถยนต์ และจักรยานยนต์, ธุรกิจขายห้องชุด, ธุรกิจการให้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่, ธุรกิจให้เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า, ธุรกิจให้กู้ยืมเงินเพื่อผู้บริโภคของสถาบันการเงิน

ในเรื่องนี้มีประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ รูปแบบของธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งในปัจจุบันที่ให้ผู้ซื้อเข้าสมัครเป็นสมาชิกบัตรผ่อนชำระสินค้า และเมื่อผู้ซื้อต้องการผ่อนชำระสินค้าก็สามารถแสดงบัตรสมาชิก พร้อมบัตรประชาชน และเข้าทำสัญญาการให้สินเชื่อเพื่อผ่อนชำระสินค้ากับผู้ให้สินเชื่อโดยตรง จากนั้นผู้ซื้อก็จะได้กรรมสิทธิ์ในสินค้าทันทีที่ทำสัญญา ทำให้เห็นได้ว่ารูปแบบของธุรกิจในขณะนี้ได้อยู่บนฐานของสัญญาเช่าซื้อ และรูปแบบของบัตรสมาชิกผ่อนชำระสินค้านี้ดังกล่าวก็น่าจะมีบัตรเครดิต เพราะมีบัตรที่มีไว้เพื่อใช้ชำระค่าสินค้าแทนเงินสด และบัตรนี้ไม่สามารถใช้เบิกถอนเงินสดได้ทันทีเหมือนบัตรเครดิตทั่วไป นอกจากนี้ ยังมีประเด็นว่าลักษณะของธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งในขณะนี้ จะถือว่ารวมอยู่ในธุรกิจการให้กู้ยืมเงินเพื่อผู้บริโภคของสถาบันการเงินหรือไม่ ประเด็นนี้ผู้เขียนได้พิจารณาจากประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่องให้ธุรกิจการให้กู้ยืมเงินเพื่อผู้บริโภคของสถาบันการเงินเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 ข้อ 1 ซึ่งให้ธุรกิจการให้กู้ยืมเงินเพื่อผู้บริโภค หมายความว่า กิจกรรมที่ผู้ประกอบธุรกิจทำสัญญาให้ผู้บริโภคซึ่งมิใช่นิติบุคคลกู้ยืม หรือจะได้กู้ยืมเงินจากผู้ประกอบธุรกิจและนำเงินที่ได้รับจากการกู้ยืมเงินไปใช้สอยตามวัตถุประสงค์ของผู้บริโภค ซึ่งมีใช่เป็นการใช้ในการประกอบกิจการเพื่อหารายได้ ดังนี้ ตามประกาศดังกล่าวเป็นลักษณะของการควบคุมสัญญาให้กู้ยืมเงินโดยเฉพาะ แต่ในขณะที่ธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งนั้น ถึงแม้บริษัทและสถาบันการเงินจะเข้ามาเป็นผู้ให้สินเชื่อในการผ่อนชำระสินค้า ซึ่งอาจทำให้มองได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของธุรกิจการให้กู้ยืมเงินก็ตาม แต่จากการที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสินเชื่อพบว่า การให้สินเชื่อเพื่อการผ่อนชำระสินค้านั้นเป็นลักษณะของการให้สินเชื่ออีกรูปแบบหนึ่งโดยเฉพาะ เรียกว่า เครดิตเพื่อการซื้อสินค้า (Retail Credit) แต่ในขณะที่การให้กู้ยืมเงินก็เป็นกรให้สินเชื่อเช่นกัน แต่เป็นสินเชื่อประเภท

เครดิตเงินสด (Cash Credit) จึงเป็นสินเชื่อคนละประเภทกัน อีกทั้งเมื่อพิจารณาถึงตัวสัญญาที่ผู้ซื้อสินค้าในระบบผ่อนส่งจะต้องเข้าทำด้วยแล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะของข้อสัญญาการให้สินเชื่อเพื่อผ่อนชำระสินค้าโดยเฉพาะเช่นกัน จากเหตุผลที่กล่าวมานี้ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าการให้กู้ยืมเงินเพื่อผู้บริโภค ตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 มิได้ครอบคลุมถึงธุรกิจการให้สินเชื่อเพื่อการผ่อนชำระสินค้า (การซื้อขายผ่อนส่ง) ด้วย อาจเป็นไปได้ว่า การพัฒนารูปแบบของธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ก็เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้ต้องถูกควบคุมโดยประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญานั่นเอง

นอกจากนั้น ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา รัฐบาลได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นของประชาชนในสังคมที่ต้องอาศัยเครดิตเพื่อการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน ทำให้มีการเข้าทำสัญญาเช่าซื้อและซื้อขายผ่อนส่งเพิ่มมากขึ้นทั้งชนิดและปริมาณของสินค้า จึงเห็นสมควรให้มีการจัดระบบการประกอบธุรกิจการให้เช่าซื้อและการซื้อขายผ่อนส่ง เพื่อจำกัดวงเงินหรือปริมาณการซื้อขายให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจรวมทั้งดูแลให้การเช่าซื้อและการซื้อขายผ่อนส่งเป็นไปด้วยความเป็นธรรม จึงได้มีความพยายามในการจัดทำร่างพระราชบัญญัติการเช่าซื้อสินค้าควบคุม พ.ศ.และร่างพระราชบัญญัติการเช่าซื้อและการซื้อขายผ่อนส่ง พ.ศ..... โดยทั้ง 2 ร่างนี้ มีมาตรการทางกฎหมายที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีการนำระบบใบอนุญาตมาใช้ในการควบคุมการทำธุรกิจของผู้ประกอบการ อันจะทำให้รัฐสามารถตรวจสอบ การดำเนินงานของผู้ประกอบการได้ และมีข้อกำหนดในเรื่องสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้เช่าซื้อ (รวมถึงผู้ซื้อสินค้าในระบบผ่อนส่งด้วย) และผู้ให้เช่าซื้อมากขึ้น มีการควบคุมการโฆษณา รวมทั้งมีบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามร่างพระราชบัญญัติด้วย แต่อย่างไรก็ดี ร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับนี้ มีข้อด้อยอันเป็นอุปสรรคต่อการนำมาใช้เป็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่ง คือ ถ้อยคำในกฎหมายที่ให้คำจำกัดความคำว่า ซื้อขายผ่อนส่ง ว่าเป็นการซื้อขายสินค้าที่มีเงื่อนไขว่า ผู้ซื้อจะต้องผ่อนชำระราคาให้ผู้ขายตั้งแต่สองงวดขึ้นไป และกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้นยังไม่โอนไปยังผู้ซื้อจนกว่าจะได้ชำระราคาครบถ้วนแล้ว การให้คำจำกัดความในลักษณะนี้ ทำให้ขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายที่จะนำไปคุ้มครองผู้ซื้อผู้นั้นอยู่ในวงจำกัดอย่างมาก เพราะดังที่ทราบกันแล้วว่าธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งในขณะนี้จะไม่ค่อยมีข้อตกลงในการหน่วงกรรมสิทธิ์ในสินค้า ดังนั้น ร่างพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับนี้ จึงไม่สามารถให้ความคุ้มครองผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งในปัจจุบันได้

ในต่างประเทศนั้น ธุรกิจการซื้อขายด้วยการให้สินเชื่อแก่ผู้ซื้อเป็นธุรกิจที่เกิดขึ้นมานานแล้ว และยังคงได้รับความนิยมอยู่ในขณะนี้ จึงก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ซึ่งมีได้แตกต่างไปจากประเทศไทยเท่าใดนัก ประกอบกับผู้ซื้อต่างตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้สินที่เพิ่มมากขึ้น รัฐบาลจึง

พยายามหาหนทางเพื่อรับมือกับปัญหาดังกล่าว โดยหามาตรการทางกฎหมายเพื่อรองรับปัญหาที่เกิดขึ้น และป้องกันความเสียหายอันอาจเกิดแก่ผู้ซื้อในสังคม ซึ่งในประเทศอังกฤษได้ประกาศใช้ Consumer Credit Act 1974 ซึ่งบัญญัติให้การซื้อขายผ่อนส่ง เป็นธุรกิจการให้สินเชื่ออย่างหนึ่ง ที่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งตามพระราชบัญญัติ 1974 ได้วางมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมธุรกิจการให้สินเชื่อ โดยธุรกิจนี้ต้องขออนุญาตจาก Director of Fair Trading, การควบคุมการโฆษณา, การควบคุมรูปแบบของสัญญา, มีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองผู้ซื้อในกรณีผิดสัญญาและเลิกสัญญา รวมทั้งมีบทกำหนดโทษหากมีผู้ฝ่าฝืน ต่อมาเนื่องจากธุรกิจดังกล่าวได้เจริญเติบโตและพัฒนาในรูปแบบอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการวิจารณ์ว่า Consumer Credit Act 1974 ยังมีขอบเขตจำกัดในการคุ้มครองผู้บริโภคทางด้านสินเชื่อ ไม่สามารถรองรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคครั้งใหญ่ในรอบ 30 ปี จนเกิดเป็น Consumer Credit Act 2006 ขึ้น แต่พระราชบัญญัติ 2006 นี้ ยังมีได้มีการประกาศอย่างเป็นทางการจากรัฐสภา จึงยังไม่มีผลบังคับใช้ในขณะนี้ แต่มีการคาดการณ์ว่าพระราชบัญญัติ 2006 นี้ น่าจะมีผลบังคับใช้ในชวงฤดูใบไม้ร่วงปี 2007 หรืออย่างช้าที่สุดก็น่าจะก่อนเมษายน 2008 และเป็นที่ยึดตามองว่าพระราชบัญญัติ 2006 จะเป็นกฎหมายที่ได้มีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนมาตรการให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้เท่าทันกับรูปแบบและโครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงของสัญญาในธุรกิจการให้สินเชื่อ ทั้งนี้ เพื่อสามารถลดข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างคู่สัญญาลงได้ สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ในมลรัฐต่าง ๆ จะมีหน่วยงานในทางปกครองของตนเอง และมีอำนาจที่จะตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับภายในมลรัฐของตนได้ จากการค้นคว้าพบว่า ในบางมลรัฐได้มีการออกกฎหมายควบคุมการซื้อขายสินค้าในระบบผ่อนส่งไว้โดยเฉพาะ คือ Retail Installment Sales Act ซึ่งมาตรการทางกฎหมายจะเป็นการควบคุมสัญญาให้ต้องมีข้อความตามที่กฎหมายกำหนดรวมทั้งบัญญัติถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของคู่สัญญา ตลอดจนมีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองผู้ซื้อจากการซื้อขายผ่อนส่งไว้โดยเฉพาะ

จากภาพรวมดังกล่าวข้างต้น สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า กฎหมายที่มีผลบังคับกับธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งในปัจจุบันของประเทศไทย ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุมธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่ง และเพื่อคุ้มครองผู้ซื้อดังในต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า มาตรการที่น่าจะสามารถนำมาใช้ในการควบคุมการซื้อขายผ่อนส่งในขณะนี้ มี 3 มาตรการด้วยกัน คือ

1. การควบคุมโดยให้มีการยกเว้นพระราชบัญญัติเพื่อควบคุมธุรกิจการให้สินเชื่อเพื่อการบริโภคโดยเฉพาะ ดังเช่นในกฎหมายของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

2. การควบคุมโดยประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ในการกำหนดให้ธุรกิจใด เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ตามมาตรา 35 ทวิ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541

3. การควบคุมโดยจัดทำแบบสัญญามาตรฐานขึ้น

เมื่อพิจารณาแล้ว การใช้มาตรการในข้อ 1 นั้น ย่อมเป็นมาตรการที่สามารถควบคุม การให้สินเชื่อเพื่อการบริโภคได้ทั้งระบบ และสามารถรองรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างดีที่สุด แต่ กระบวนการในการยกร่างพระราชบัญญัตินั้นล้วนแต่มีขั้นตอนในการจัดทำที่ใช้ระยะเวลานาน และเมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยในขณะนี้ ที่ยังมีได้มีการจัดตั้ง รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง เพราะกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญยังไม่แล้วเสร็จ จึงเห็นได้ว่า การ ยกร่างพระราชบัญญัติคงเป็นไปได้ยาก ฉะนั้น จึงควรกลับมาพิจารณามาตรการทางกฎหมายที่ สามารถนำมาบังคับใช้ได้เป็นรูปธรรมมากกว่าการยกร่างพระราชบัญญัติ นั่นคือ การใช้มาตรการ ในข้อ 2 ซึ่ง เป็นมาตรการในเชิงป้องกันปัญหา กล่าวคือ เป็นการคุ้มครองก่อนการทำสัญญาซึ่ง จะมีการควบคุมล่วงหน้าโดยการใช้มาตรการทางนิติบัญญัติในการตรวจสอบเนื้อหาสาระสำคัญของ สัญญาก่อนที่จะมีการทำสัญญา และมีหลักการในการให้ความคุ้มครองผู้ซื้อในด้านสัญญา เป็นสำคัญจึงน่าจะเป็นกฎหมายที่สามารถรองรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในเบื้องต้น ผู้เขียนจึงมี ความเห็นว่าควรมีการประกาศให้ธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา โดยอาศัย อำนาจตามมาตรา 35 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 นอกจากนั้นในมาตรา 35 ทวิ วรรคสองที่กำหนดให้คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา จะให้ผู้ประกอบ ธุรกิจจัดทำสัญญาตามแบบที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดก็ได้ นั้น จุดนี้ผู้เขียน มีความเห็นว่านอกจากคณะกรรมการจะควบคุมโดยการออกประกาศแล้ว คณะกรรมการอาจ จัดทำตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐานที่ควรนำมาใช้ในธุรกิจซื้อขายผ่อนส่งด้วย เพื่อให้ประกาศ ของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเพื่อให้ ผู้ประกอบธุรกิจจัดทำสัญญาหรือกำหนดเนื้อหาของสัญญาตามแนวทางที่คณะกรรมการว่าด้วย สัญญาได้วางไว้

ประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อไป คือ ประเภทของสินค้าผ่อนส่งชนิดใดที่ควรถูกควบคุม ตามประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เกี่ยวกับประเด็นนี้ เนื่องจากผู้เขียนได้จัดทำ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขึ้น โดยเป็นเพียงการร่างหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการควบคุมธุรกิจการซื้อ ขาย ผ่อนส่งเท่านั้น ซึ่งการจะกำหนดให้สินค้าประเภทใดเป็นสินค้าที่ถูกควบคุมในการผ่อนชำระสินค้านั้น ขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนมีความเห็นว่า

สินค้าที่ควรถูกควบคุม ควรเป็นสินค้าที่มีความจำเป็น และมีราคาสูง หรืออาจเป็นสินค้าประเภทเดียวกับธุรกิจให้เช่าซื้อที่ถูกควบคุมโดยประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาในขณะนี้ ได้แก่ สินค้าประเภท รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า โดยเฉพาะสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้านั้น ในปัจจุบันนี้ผู้ประกอบการธุรกิจโดยส่วนใหญ่จะมีได้จัดทำสัญญาในลักษณะการให้เช่าซื้อที่กรรมสิทธิ์ในสินค้าจะไม่โอนจนกว่าจะชำระราคาครบถ้วน จึงเห็นได้ว่าการพัฒนารูปแบบของธุรกิจการผ่อนชำระสินค้าที่เป็นอยู่นี้ ก็เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้ต้องถูกควบคุมโดยประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญานั้นเอง นอกจากนี้ ควรขยายความคุ้มครองไปถึงสัญญาซื้อขายผ่อนส่งบ้าน หรือที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์

ฉะนั้น การประกาศให้ธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 35 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ประกอบกับให้คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาจัดทำตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐานที่ควรนำมาใช้ในธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งน่าจะเป็นมาตรการที่สามารถรองรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนี้ได้ ซึ่งผู้เขียนจะนำเสนอในหัวข้อถัดไป

2. ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขโดยแยกเป็นประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการซื้อขายผ่อนส่ง ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดหลักเกณฑ์ในประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน ซึ่งประเด็นหลักที่สำคัญที่ควรมีการกำหนดไว้มีดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากการโฆษณาเชิญชวนให้เข้าสมัครเป็นสมาชิกบัตรเพื่อผ่อนชำระสินค้า

คำโฆษณาเชิญชวน นั้น มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ซื้ออย่างมาก ซึ่งปัญหาที่เกิดจากการโฆษณาเชิญชวนในขณะนี้ก็คือ การมุ่งโฆษณาให้ผู้ซื้อเห็นถึงแต่ประโยชน์จากการซื้อขายผ่อนส่ง อำนาจการจับจ่ายใช้สอย โดยมีได้บอกรายละเอียดอื่น ๆ ที่ควรแจ้งให้ผู้ซื้อทราบให้ครบถ้วน จึงอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้าได้ โดยเฉพาะในเรื่องของราคาสินค้า ฉะนั้น การโฆษณาเชิญชวนในลักษณะนี้ จึงเป็นข้อความที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ซื้อ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ซื้อส่วนใหญ่เข้าทำสัญญาโดยขาดความระมัดระวัง ซึ่งใน พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 นั้นได้วางมาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในด้านกา

โฆษณา โดยให้มีคณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณามีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลการโฆษณาสินค้า หรือบริการไม่ให้มีการใช้ข้อความที่เป็นการไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค และในมาตรา 22 วรรคสอง (2) แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้บัญญัติให้ข้อความที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการไม่ว่าจะกระทำโดยใช้หรืออ้างอิงรายงานทางวิชาการ สถิติ หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันไม่เป็นความจริง หรือเกินความจริง หรือไม่ก็ตาม ให้ถือเป็นข้อความที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค ซึ่งหากมีการฝ่าฝืนมาตรา 22 คณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณา มีอำนาจออกคำสั่งให้แก้ไขข้อความ หรือวิธีการในการโฆษณา หรือให้โฆษณาเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้บริโภคที่อาจเกิดขึ้นแล้วตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณากำหนดก็ได้ ตามมาตรา 27

อาศัยอำนาจตามมาตรา 27 คณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณาควรแก้ไขข้อความในคำโฆษณาเชิญชวนนี้ ให้มีการบอกรายละเอียดเกี่ยวกับราคาสินค้าที่แท้จริง, ราคาเงินผ่อน, อัตราดอกเบี้ย, ค่าธรรมเนียม รวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่นใดที่ผู้ซื้อจะต้องชำระในกรณีผิดนัดชำระหนี้ โดยใช้ตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่พอที่ผู้ซื้อจะสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน เพื่อมิให้เกิดความเข้าใจผิด ซึ่งรายละเอียดเหล่านี้แม้จะไม่เป็นผลดีต่อการโฆษณาขายสินค้า แต่อย่างไรก็ตามก็ควรมี เพราะจะทำให้ผู้ซื้อสามารถยับยั้งชั่งใจได้ว่า ต้องการสินค้านั้น ๆ จริงหรือไม่ และจะสามารถผ่อนชำระสินค้าได้ตลอดจนครบทุกงวดหรือไม่ มิฉะนั้น ผู้ซื้ออาจต้องรับภาระดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้น ทำให้มูลค่าสินค้านั้นแพงขึ้นโดยไม่สมควรนั่นเอง

2. ปัญหาเกี่ยวกับการให้ข้อมูลแก่ผู้ซื้อเกี่ยวกับราคาสินค้าที่ซื้อขายผ่อนส่งรวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับข้อกำหนดและเงื่อนไขของสัญญาไม่ครบถ้วน

ปัญหาที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจาก ข้อมูลเกี่ยวกับราคาสินค้าที่ซื้อขายผ่อนส่งนั้นทางร้านค้ามักจะติดป้ายแสดงราคาสินค้าผ่อนส่งไว้คร่าว ๆ เท่านั้น เช่น ราคาสินค้าเงินสด, อัตราดอกเบี้ยผ่อนชำระ, จำนวนงวดที่ต้องผ่อนชำระ, อัตราที่ต้องชำระต่องวด เป็นต้น นอกจากนี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับรายละเอียดของข้อสัญญาที่ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งจะสามารถรับทราบได้ในเบื้องต้นนั้น มาจากใบสมัครสมาชิกบัตรเพื่อผ่อนชำระสินค้า ซึ่งในใบสมัครจะมีข้อกำหนดและเงื่อนไขของสัญญาไว้ให้อ่าน แต่ก็มีได้แสดงข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายที่แน่นอนอันอาจเกิดขึ้นจากการผ่อนส่งสินค้าไว้ ทำให้ผู้ซื้อไม่อาจทราบถึงข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับสินค้าที่จะซื้อได้ จึงเห็นได้ว่า การแสดงข้อมูลเกี่ยวกับราคาสินค้านี้ มิได้แสดงถึงข้อมูลที่สำคัญทั้งหมดที่ควรให้ผู้ซื้อทราบในเบื้องต้น คือ

(1) ราคาสินค้าเงินผ่อน เมื่อรวมกับอัตราดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมที่ผู้ซื้อต้องชำระแล้ว มียอดรวมทั้งสิ้นเป็นจำนวนเท่าใด

(2) ความแตกต่างระหว่างราคาเงินสดกับราคาเงินผ่อน

(3) ควรแจ้งอัตราดอกเบี้ยว่าเป็นอัตราร้อยละเท่าใดต่อปี (เพราะโดยส่วนใหญ่ ทางร้านค้ามักจะแสดงอัตราดอกเบี้ยเป็นอัตราร้อยละต่อเดือน เช่น ตู้เย็น 20 คิว ราคา 33,000 บาท ผ่อนชำระ 10 งวด อัตราดอกเบี้ย 0.8 % จึงทำให้ดูเหมือนคิดดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งจริง ๆ แล้ว ดอกเบี้ย 0.8 % นี้ เป็นอัตราดอกเบี้ยต่อเดือน

(4) ควรแจ้งอัตราค่าธรรมเนียมในการผ่อนชำระสินค้าให้ผู้ซื้อทราบ ซึ่งเมื่อรวมกับอัตราดอกเบี้ย ใน (3) แล้ว จะเป็นอัตราร้อยละเท่าใดต่อปี

การแสดงราคาโดยที่มีได้แสดงถึงข้อมูลที่สำคัญทั้งหมดให้ผู้ซื้อทราบนั้น อาจทำให้ผู้ซื้อเข้าใจผิดได้ง่าย ฉะนั้น การแก้ไขปัญหาในเรื่องนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และควรกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน ให้มีการแจกแจงถึงรายละเอียดที่สำคัญให้ครบถ้วน เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้ซื้อว่าจะเข้าทำสัญญาการผ่อนชำระสินค้านี้หรือไม่

1. จะต้องมีการแจ้งเตือนผู้ซื้อ โดยใช้ตัวอักษรที่เห็นได้อย่างเด่นชัดว่า ผู้ซื้อต้องอ่านสัญญาก่อนลงนามในสัญญานั้น และผู้ซื้อจะได้สำเนาสัญญาการซื้อขายที่ได้ลงนามไปแล้วฉบับหนึ่ง

2. ในสัญญาจะต้องลงชื่อทั้งฝ่ายผู้ให้สินเชื่อและฝ่ายผู้ซื้อ

3. จะต้องมีที่อยู่ของสถานที่ประกอบธุรกิจของผู้ให้สินเชื่อ และที่อยู่ของผู้ซื้อ

4. ในสัญญาจะต้องบอกถึงประเภทของสินค้าที่ซื้อขายกัน

5. ราคาสินค้า

6. ราคาเงินสด (ถ้ามี) ที่ผู้ซื้อจะต้องชำระ

7. ต้องบอกถึงราคาที่แตกต่างกันระหว่างราคาในข้อ 5 กับ ข้อ 6

8. จำนวนราคาสินค้าสุทธิ ซึ่งได้รวมค่าประกัน, ค่าธรรมเนียมของทางร้านค้า, ดอกเบี้ย

9. ราคารวมของสินค้าที่ซื้อขายในระบบการผ่อนชำระราคา โดยต้องเปรียบเทียบให้เห็นว่า เป็นจำนวนที่แตกต่างกับราคาการซื้อเงินสดเพียงใด

10. ระยะเวลาที่ผู้ซื้อต้องผ่อนชำระ รวมถึงจำนวนเงินที่ต้องชำระต่องวดว่าเป็นจำนวนเท่าใด และจะครบกำหนดที่ต้องชำระค่าสินค้าเมื่อใด

11. อัตราดอกเบี้ย และอัตราค่าธรรมเนียม ตามปกติ และต้องบอกเป็นอัตราร้อยละต่อปี (มิใช่ต่อเดือน เพื่อป้องกันความเข้าใจผิด)

12. อัตราดอกเบี้ย และอัตราค่าธรรมเนียม ในกรณีผิดนัดชำระหนี้ และจะคิดในอัตราสูงสุดไม่เกินร้อยละเท่าใดต่อปี

13. ค่าปรับ และ ค่าใช้จ่ายในการติดตามทวงถาม

3. ผู้ให้สินเชื่อมีหน้าที่ต้องส่งมอบสัญญาให้ผู้ซื้อ

ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 35 อัญญา แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ที่บัญญัติให้ ผู้ประกอบธุรกิจมีหน้าที่ต้องส่งมอบสัญญาที่มีข้อสัญญาหรือมีข้อสัญญาและแบบถูกต้องตามมาตรา 35 ทวิ ให้แก่ผู้บริโภคภายในระยะเวลาที่เป็นทางปฏิบัติตามปกติสำหรับการประกอบธุรกิจประเภทนั้น ๆ หรือภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาสุดแต่ระยะเวลาใดจะถึงก่อน

หากผู้ประกอบธุรกิจผู้ใดไม่ส่งมอบสัญญาที่มีข้อสัญญาหรือมีข้อสัญญาและแบบถูกต้องตามมาตรา 35 ทวิ ให้แก่ผู้บริโภคภายในระยะเวลาตามมาตรา 35 อัญญา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

4. ข้อเสนอแนะในการให้ความคุ้มครองผู้ซื้อในขณะเข้าทำสัญญา

ในเรื่องนี้มีประเด็นที่ควรให้ความคุ้มครองผู้ซื้อ กล่าวคือ เมื่อผู้ซื้อไม่สามารถขอดูข้อสัญญาที่ตนจะต้องเข้าทำเมื่อต้องการผ่อนชำระสินค้าได้ เพราะพนักงานของทางร้านมักไม่ให้ความสะดวกในเรื่องนี้ นอกจากผู้ซื้อตัดสินใจจะซื้อสินค้านั้นจริง ๆ พนักงานของร้านจึงจะนำสัญญาดังกล่าวไปกรอกข้อมูลเกี่ยวกับราคาเพื่อให้ผู้ซื้อลงนามต่อไป ฉะนั้น จึงอาจเป็นไปได้ว่าเมื่อผู้ซื้อเห็นรายละเอียดทั้งหมดแล้ว ผู้ซื้ออาจต้องการเปลี่ยนใจไม่ยอมผ่อนชำระสินค้านั้น จึงอาจเกิดประเด็นขึ้นมาว่า

ถ้าผู้ซื้อที่ตกลงซื้อสินค้าผ่อนส่ง และได้รับข้อสัญญานั้นมา และผู้ซื้อได้ลงนามในสัญญาแล้ว หลังจากนั้นจึงได้อ่านข้อสัญญา และผู้ซื้อมีความต้องการเลิกสัญญาจะทำได้หรือไม่ เพราะไม่มีเหตุแห่งการเลิกสัญญา แต่เป็นเพียงประสงค์ของผู้ซื้อแต่ฝ่ายเดียวที่ต้องการเลิกสัญญา กรณีนี้จึงเป็นประเด็นที่ผู้เขียนต้องการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ซื้อ ผู้เขียนขอเสนอความเห็น ว่า ในกรณีที่แม้ผู้ซื้อจะลงนามในสัญญาแล้ว และถึงแม้จะไม่มีเหตุแห่งการเลิกสัญญา แต่ในขณะที่ยังมีได้มีการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ ให้ผู้ซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ ทั้งนี้เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ซื้อได้มีระยะเวลาในการไตร่ตรองให้ดีกว่าต้องการจะเข้าผูกพันตามสัญญานี้หรือไม่ ซึ่งหลักการนี้ควรมีการกำหนดไว้เป็นหลักเกณฑ์ไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และควรกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน ดังนี้

“เมื่อผู้ซื้อได้ลงนามในสัญญาการผ่อนชำระสินค้าแล้ว ในขณะที่ผู้ซื้อยังมีได้รับมอบสินค้าที่ตกลงซื้อขาย ให้ผู้ซื้อมีสิทธิที่จะบอกเลิกสัญญาได้ และการเลิกสัญญาในกรณีนี้ผู้ให้สินเชื่อไม่มีสิทธิในการเรียกค่าเสียหายแต่อย่างใดไม่”¹

5. ปัญหาในเรื่องการชำระค่าผ่อนส่งทั้งหมดก่อนถึงกำหนด

ข้อสัญญาการผ่อนชำระสินค้าที่ใช้กันอยู่ในขณะนี้จะมีผู้ซื้อว่า แม้ผู้ซื้อจะทำการชำระค่าผ่อนส่งสินค้าทั้งหมดก่อนครบกำหนดก็ตาม ในข้อสัญญายังคงผูกมัดให้ผู้ซื้อต้องจ่ายดอกเบี้ย หรือค่าธรรมเนียมอื่น ๆ อีกด้วย ทำให้ผู้ซื้อที่ตัดสินใจซื้อสินค้าแบบผ่อนชำระราคานั้นต้องรับภาระดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมเสมอ ไม่ว่าจะจ่ายเร็วขึ้นเท่าไรก็ตาม ฉะนั้น ในประเด็นนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรมีการกำหนดเป็นหลักเกณฑ์ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาและกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน เพื่อให้ความเป็นธรรมต่อผู้ซื้อที่ต้องการชำระค่าผ่อนส่งทั้งหมดก่อนครบกำหนดในสัญญา โดยที่ไม่ต้องแบกรับภาระดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ มากจนเกินสมควร ซึ่งผู้เขียนขอเสนอหลักเกณฑ์เพื่อแก้ไขปัญหาดังนี้

“เมื่อผู้ซื้อไม่ประสงค์จะผ่อนชำระราคาสินค้าเป็นรายงวดอีกต่อไป ผู้ซื้ออาจทำการชำระเงินค่างวดที่เหลือทั้งหมดในคราวเดียว ก่อนครบกำหนดในสัญญาการผ่อนชำระสินค้าได้ตลอดเวลา โดยมีหนังสือแจ้งให้ผู้ให้สินเชื่อทราบ ในกรณีนี้ ผู้ให้สินเชื่อจะต้องให้ส่วนลดแก่ผู้ซื้อในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบของดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมในการซื้อขายผ่อนส่งที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระ”

6. ข้อเสนอแนะให้มีการคุ้มครองผู้ซื้อในเรื่องการรับประกันความเสี่ยงภัย

ประเด็นเกี่ยวกับการรับประกันความเสี่ยงภัยนี้ มีข้อที่น่าทำการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ซื้อ คือ กรณีที่ผู้ซื้อผู้ขายตกลงซื้อขายผ่อนส่งกัน และผู้ซื้อได้เข้าทำสัญญากับผู้ให้สินเชื่อแล้ว แต่ผู้ขายยังมิได้ทำการส่งมอบทรัพย์สินนั้น ต่อมาเกิดภัยพิบัติ คือ ความ

¹ ข้อเสนอนี้อาจทำให้ผู้ขายหรือผู้ให้สินเชื่อเสียหายได้ เช่น เสียหายจากกำไรที่ควรจะได้ หรือเสียหายจากการเตรียมการที่จะส่งมอบทรัพย์สิน แต่ความเสียหายเช่นนี้ ผู้ขายหรือผู้ให้สินเชื่อย่อมต้องรับประกันภัยเอง ซึ่งเป็นเรื่องปกติของการประกอบธุรกิจ ยิ่งถ้าเป็นการซื้อขายผ่อนส่งที่เข้าลักษณะของการขายตรงและตลาดแบบตรงแล้ว ผู้ขายย่อมต้องเสี่ยงภัยสูงขึ้นจากสิทธิเลิกสัญญาของผู้ซื้อซึ่งมีสิทธิถึง 7 วัน แม้มีการส่งมอบทรัพย์สินแล้วก็ตาม เป็นไปตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545

สัญญาหาย หรือเสียหายแก่ตัวทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสัญญาภายหลังจากที่กรรมสิทธิ์โอนไปยังผู้ซื้อแล้ว ซึ่งมีใช้ความผิดของลูกหนี้ (ฝ่ายที่ต้องทำการส่งมอบสินค้า) ในเรื่องนี้ เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 370 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ถ้าสัญญาต่างตอบแทนมีวัตถุประสงค์เป็นการก่อให้เกิดหรือโอนทรัพย์สินในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง และทรัพย์สินนั้นสูญหรือเสียหายไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้มิได้ไซ้ร้ ท่านว่าการสูญหรือเสียหายนั้นตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้” ผลก็คือ ภัยพิบัติตกเป็นบาปเคราะห์แก่ผู้ซื้อซึ่งเป็นเจ้าหนี้ในตัวทรัพย์สิน เพราะผู้ซื้อได้รับการกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไปแล้ว ถึงแม้จะยังไม่มีการส่งมอบทรัพย์สินนั้นก็ตาม ฉะนั้น ผู้ซื้อก็ต้องมีหน้าที่ชำระราคาต่อไป โดยไม่มีสิทธิเรียกให้ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินอื่นแทน

ประเด็นนี้ เมื่อพิจารณาในแง่ของการซื้อขายผ่อนส่ง ที่ผู้ซื้อจะต้องชำระราคาสินค้าเป็นจำนวนมากกว่าการซื้อสินค้าเงินสด การที่เกิดภัยพิบัติแก่สินค้าอันจะโทษอีกฝ่ายมิได้ ถึงแม้ผู้ขายจะยังมีได้ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อก็ตาม แต่ในเมื่อกรรมสิทธิ์โอนไปยังผู้ซื้อนับแต่มีการตกลงซื้อขายกัน ทำให้ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งถูกบังคับโดยบทกฎหมายดังกล่าว ให้ยังต้องชำระค่าผ่อนส่งทั้งหมดต่อไป ซึ่งในเมื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้ไม่สามารถโทษฝ่ายใดได้ ฉะนั้น การให้ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งที่ยังมิได้รับมอบทรัพย์สิน ยังคงรับบาปเคราะห์ในการชำระราคาที่มีการบวกรดอกเบียและค่าธรรมเนียมต่อไป ดูจะไม่เป็นธรรมเท่าใดนัก

ในเรื่องนี้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า เมื่อบทบัญญัติ มาตรา 370 นี้ มีใช้กฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจึงสามารถตกลงไม่ได้ ตามบทบัญญัติ มาตรา 151 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉะนั้น ในการซื้อขายผ่อนส่งที่ไม่มีข้อตกลงในการหน่วงกรรมสิทธิ์ หากเกิดกรณีทรัพย์สินที่ซื้อขายสูญหายหรือถูกทำลายอันจะโทษฝ่ายใดมิได้ และโดยที่ผู้ขายยังมีได้ทำการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ ผู้เขียนเห็นว่า ควรให้ความคุ้มครองผู้ซื้อในกรณีนี้ โดยกำหนดข้อสัญญาให้นำหลักกฎหมายในเรื่องผลของสัญญาต่างตอบแทนตาม มาตรา 369 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้ในเรื่องนี้แทน ซึ่งมาตรา 369 บัญญัติว่า “ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด” ทั้งนี้เพราะการซื้อขายผ่อนส่งนั้นเป็นลักษณะของสัญญาต่างตอบแทนที่ก่อให้เกิดหนี้ต่อคู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่าย ที่จะต้องปฏิบัติการชำระหนี้ตอบแทนกันนั่นเอง ซึ่งผลของสัญญาต่างตอบแทน

ก็คือ การที่คู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่าย จะต้องปฏิบัติการชำระหนี้ตอบแทนกันและกัน² ฉะนั้น ถ้าผู้ขายยังมิได้ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ แม้ผู้ซื้อผ่อนส่งจะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นแล้ว และต่อมาเกิดความเสียหายหรือสูญหายอันจะโทษฝ่ายใดมิได้ขึ้น ผู้ซื้อก็น่าจะมีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้เนื่องจากยังมิได้รับมอบทรัพย์สินได้

อาจกล่าวโดยสรุปในประเด็นนี้ได้ว่า ควรเพิ่มหลักเกณฑ์นี้ไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และควรกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐานให้มีหลักการตามมาตรา 369 โดยมีข้อความดังนี้

“เมื่อผู้ซื้อได้เข้าทำสัญญาผ่อนชำระสินค้าแล้ว แต่ผู้ซื้อยังมิได้รับการส่งมอบสินค้านั้น และสินค้านั้นสูญหรือเสียหายไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษฝ่ายใดมิได้ไซ้ ในกรณีนี้ผู้ซื้อไม่ต้องชำระราคาค่าผ่อนส่งรวมถึงค่าธรรมเนียม หรือค่าใช้จ่ายอื่นใดเกี่ยวกับสินค้านั้นอีกต่อไป ส่วนเงินที่ผู้ซื้อได้ทำการชำระไปแล้ว ให้ส่งมอบคืนแก่ผู้ซื้อ”

7. ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดเมื่อมีเหตุแห่งการผิดสัญญา

ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยส่วนใหญ่เนื่องมาจาก ข้อสัญญาที่จัดทำโดยผู้ให้สินเชื่อนั้นมีลักษณะเป็นการกำหนดความรับผิดของผู้ซื้อแต่เพียงฝ่ายเดียว ทั้งที่ในความเป็นจริง การที่คู่สัญญา 2 ฝ่ายตกลงเข้าทำสัญญากันนั้น อาจมีเหตุแห่งการผิดสัญญาเกิดขึ้นได้ด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย ฉะนั้นผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์แก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยแยกหัวข้อในการพิจารณาออกเป็น กรณีผู้ซื้อผิดสัญญา และในกรณีฝ่ายผู้ให้สินเชื่อหรือผู้ขายผิดสัญญา

(1) กรณีผู้ซื้อผิดสัญญา

เหตุแห่งการที่ผู้ซื้อผิดสัญญาที่ผู้ให้สินเชื่อมักกำหนดไว้ในข้อสัญญา ซึ่งเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งอย่างมากก็คือ การกำหนดข้อตกลงว่า หากผู้ซื้อผิดนัดชำระราคาไม่ว่างวดหนึ่งงวดใด ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิในการบอกเลิกสัญญาได้ทันที ทั้งที่อาจมีการผิดนัดชำระค่างวดเพียงบางงวด ซึ่งเป็นไปได้ว่า ผู้ซื้ออาจผิดนัดชำระในงวดท้าย ๆ ก็ได้ การที่ผู้ให้สินเชื่อให้สิทธิตนในการบอกเลิกสัญญาได้ทันที โดยไม่คำนึงว่าผู้ซื้อจะผ่อนชำระราคามาแล้วเป็นจำนวนกี่งวด จึงเป็นข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ซื้ออย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 สามารถให้ความคุ้มครองผู้ซื้อจากปัญหานี้ได้ เพราะข้อตกลงที่ให้

² ศนันท์กรรณ์ (จำปี) โสติพันธ์, คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา พร้อมคำอธิบายในส่วนของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 พร้อมกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง, พิมพ์ครั้งที่ 11 กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2549), น. 298.

ผู้ชายมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ทันที ในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระค่างวดไม่ว่างวดหนึ่งงวดใดนั้น เป็นข้อตกลงที่มีลักษณะหรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งต้องรับผิดชอบหรือรับประกันกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ เป็นข้อสัญญาที่ทำให้ผู้ชายได้เปรียบผู้ซื้อจนเกินสมควร ซึ่งตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัตินี้ได้ให้อำนาจแก่ศาลที่จะพิจารณาให้ข้อสัญญาดังกล่าว สามารถมีผลได้เพียงเท่าที่เป็นธรรม และพอสมควรแก่กรณี แต่อย่างไรก็ตามผู้ซื้อที่จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ จะต้องฟ้องคดีต่อศาล ทำให้ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่าย เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับมูลค่าทรัพย์สินที่ซื้อขายผ่อนส่งนั้นอาจไม่คุ้มค่ากับการนำคดีขึ้นสู่ศาลก็ได้

ฉะนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ ด้วยการกำหนดเป็นหลักเกณฑ์ไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และควรกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน ดังนี้

“ในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัด ไม่ชำระเงินค่างวดผ่อนชำระสินค้าในงวดใดงวดหนึ่ง หรือในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระค่างวดในงวดสุดท้าย ผู้ให้สินเชื่อห้ามมีสิทธิบอกเลิกสัญญาไม่ ในกรณีนี้ ผู้ให้สินเชื่อจะต้องส่งหนังสือบอกกล่าวการผิดนัดชำระหนี้ให้ผู้ซื้อทราบเป็นเวลาอย่างน้อยเจ็ดวัน และกำหนดเวลาให้ผู้ซื้อชำระเงินไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับแต่ได้รับหนังสือบอกกล่าว หากผู้ซื้อปฏิบัติตามเงื่อนไขในหนังสือบอกกล่าวแล้ว ให้ถือว่า การผิดนัดครั้งนี้มิได้เกิดขึ้น แต่ถ้าผู้ซื้อเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยผิดนัดหรือค่าใช้จ่ายอื่นใดซึ่งได้ระบุไว้ชัดแจ้งในสัญญานี้

ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระเงินค่างวดผ่อนชำระสินค้าเป็นจำนวน 3 งวด และผู้ให้สินเชื่อได้มีหนังสือบอกกล่าวให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระภายในเวลาอย่างน้อย 30 วัน นับแต่วันที่ผู้ซื้อได้รับหนังสือ และผู้ซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าว นั้น”

ในประเด็นเกี่ยวกับข้อเสนอที่ให้เลิกสัญญาได้ต่อเมื่อมีการผิดนัดเป็นจำนวน 3 งวด โดยไม่จำเป็นต้องเป็น 3 งวดติดต่อกันนั้น ก็เพื่อป้องกันปัญหาในกรณีที่ผู้ซื้ออาจทำการชำระหนี้สลับงวด เช่น งวดแรกชำระ งวดที่สองและสามไม่ชำระ ส่วนงวดที่สี่ชำระ สลับไปเรื่อย ๆ เพื่อไม่ให้ติดกัน 3 งวด เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าผู้ซื้ออาจจงใจหลีกเลี่ยงสัญญา ฉะนั้น ถ้าหากกำหนดหลักเกณฑ์ว่าต้องผิดนัด 3 งวดติดต่อกัน ก็อาจเกิดช่องว่างตรงนี้ได้และอาจไม่เป็นธรรมต่อผู้ให้สินเชื่อ

ประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไปคือ ในกรณีที่ผู้ซื้อได้ทำการผ่อนชำระค่างวดไปเป็นจำนวนมากแล้ว ต่อมาผู้ซื้อผิดนัดชำระหนี้ เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าราคา 72,000 บาท ให้ผ่อนชำระ

20 งวด ๆ ละ 3,600 บาท ผู้ซื้อได้ทำการผ่อนชำระมาแล้ว 14 งวด เป็นจำนวนเงิน 50,400 บาท หลังจากนั้นผู้ซื้อผิดนัดชำระหนี้ ซึ่งหนี้ที่ค้างชำระนั้น คือ ค่าผ่อนส่ง จำนวน 6 งวด เป็นเงิน 21,600 บาท ในกรณีนี้เป็นไปได้ว่าผู้ซื้อยังคงมีความต้องการที่จะผ่อนชำระสินค้านั้นต่อไป เพราะผู้ซื้อได้ผ่อนชำระไปเป็นจำนวนมากแล้ว ยังคงขาดอยู่เพียง 6 งวดเท่านั้น แต่ผู้ซื้ออาจเกิดปัญหาทางการเงินในช่วงนั้นจริง ๆ ฉะนั้น ในกรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการให้ความคุ้มครองผู้ซื้อที่ได้ผ่อนชำระค้างงวดไปเป็นจำนวนมากแล้ว ต่อมามีการผิดนัดชำระหนี้ กรณีนี้ควรมีการกำหนดเป็นหลักเกณฑ์ไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน ดังนี้

“ในกรณีที่ผู้ซื้อได้ทำการชำระค่างวดผ่อนชำระสินค้าไปแล้วเป็นจำนวนกว่ากึ่งหนึ่งของราคาสินค้า ต่อมาผู้ซื้อผิดนัดชำระหนี้ ผู้ให้สินเชื่อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ต่อเมื่อ ผู้ซื้อผิดนัดชำระเงินค่างวดผ่อนชำระสินค้าเป็นจำนวน 5 งวด และผู้ให้สินเชื่อต้องมีหนังสือบอกกล่าวให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระภายในเวลาอย่างน้อย 30 วัน นับแต่วันที่ผู้ซื้อได้รับหนังสือ และผู้ซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น

หากกรณีตามวรรคหนึ่ง เป็นกรณีผิดนัดในงวดทำยที่มีจำนวนงวดที่ค้างชำระอยู่ไม่ถึง 5 งวด ก็ให้นับเวลาต่อไปเท่ากับ 5 งวด ถ้าพ้นเวลาดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ผู้ซื้อยังคงไม่ชำระ ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิเลิกสัญญาตามวิธีการดังที่ระบุไว้ในวรรคหนึ่ง”

(2) กรณีฝ่ายผู้ให้สินเชื่อหรือผู้ขายผิดสัญญา

การผิดสัญญาของฝ่ายผู้ให้สินเชื่อหรือผู้ขายนั้นอาจเกิดขึ้นในกรณี เช่น ผู้ขายมิได้ทำการส่งมอบทรัพย์สิน หรือผู้ขายอาจทำการส่งมอบทรัพย์สินซึ่งไม่เป็นไปตามที่ตกลงกันไว้ หรือกรณีทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นมีความชำรุดบกพร่อง หรือกรณีการรอนสิทธิ เหล่านี้ล้วนเป็นเหตุแห่งการผิดสัญญาซื้อขายทั้งสิ้น ซึ่งหากเกิดกรณีที่ผู้ขายไม่ส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ ผู้ซื้อย่อมมีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ได้ตามบทบัญญัติ มาตรา 369 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นอกจากนั้น ในประเด็นเกี่ยวกับความชำรุดบกพร่องและการรอนสิทธินั้น ด้วยเหตุที่ผู้ให้สินเชื่อมักจะกำหนดข้อตกลงยกเว้นความรับผิดชอบของตนไว้ จึงทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ซื้อขึ้น ถึงแม้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 6 จะวางหลักไว้ว่า สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า จะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่อง หรือเพื่อการรอนสิทธิไม่ได้ เว้นแต่ผู้บริโภคได้รู้อยู่แล้ว ในขณะที่ทำสัญญา และในมาตรา 11 ได้บัญญัติว่า “ข้อสัญญาที่มีให้แนบบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ไปใช้บังคับไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ข้อสัญญานั้นเป็นโมฆะ” จึงเห็นได้ว่า ในมาตรา 6 นี้ ความเป็นโมฆะ

เกิดขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมาย³ แต่อย่างไรก็ดี ยังคงมีผู้ให้สินเชื่อบางส่วนที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ประกอบกับผู้ซื้ออาจไม่ทราบถึงข้อกำหนดนี้ จึงทำให้พระราชบัญญัตินี้ยังไม่สามารถให้ความคุ้มครองผู้ซื้อได้อย่างเต็มที่

นอกจากนั้น ยังมีข้อที่ต้องพิจารณาต่อไปว่า เนื่องจากธุรกิจการซื้อขายผ่านส่งในปัจจุบันมีลักษณะที่ผู้ขายจะขายสินค้าให้แก่ผู้ให้สินเชื่อโดยได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินสด จากนั้นผู้ให้สินเชื่อจะนำสินค้ามาขายให้ผู้ซื้อในระบบผ่อนชำระราคาอีกทีหนึ่ง ซึ่งคู่สัญญาในสัญญาผ่อนชำระสินค้า ก็คือ ผู้ซื้อ กับผู้ให้สินเชื่อเท่านั้น ส่วนผู้ขายเมื่อได้ขายสินค้าให้แก่ผู้ให้สินเชื่อแล้วผู้ขายจะถูกตัดออกจากวงจรไป และมีได้มีความเกี่ยวข้องกับสัญญาผ่อนชำระสินค้านี้แต่อย่างใด⁴ ที่กล่าวมานี้เพื่ออธิบายให้เห็นว่า ผู้ให้สินเชื่อผ่อนชำระสินค้านี้ได้กลายมาเป็นผู้ขายสินค้าให้แก่ผู้ซื้ออีกต่อหนึ่ง ฉะนั้น ผู้ให้สินเชื่อจึงไม่สามารถอ้างได้ว่าตนมิใช่ผู้ขาย จึงไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง ถึงแม้ในความเป็นจริงนั้นผู้ให้สินเชื่อไม่สามารถรับรู้ได้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือความผิดพลาดใด ๆ ในสินค้านั้นก็ตาม แต่ในเมื่อผู้ให้สินเชื่ออยู่ในฐานะคู่สัญญากับผู้ซื้อ จึงควรมีการรับประกันสินค้านั้น ๆ ในระดับหนึ่ง จากนั้นผู้ให้สินเชื่อจะทำการเคลมสินค้านั้นจากบริษัทผู้ขายอีกต่อหนึ่ง ย่อมสามารถทำได้ และสะดวกกว่าการที่จะให้ผู้ซื้อจัดการในเรื่องนี้

จากที่กล่าวมานี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ซื้อในการใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 386 ที่วางหลักให้คู่สัญญาฝ่ายที่จะขอเลิกสัญญาต้องมีสิทธิเลิกสัญญาโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หรือโดยข้อสัญญา ฉะนั้น จึงควรมีการกำหนดเหตุแห่งการผิดสัญญาของฝ่ายผู้ให้สินเชื่อหรือผู้ขายไว้ในหลักเกณฑ์ของประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และควรกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน ดังนี้

- “ผู้ให้สินเชื่อต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินที่ซื้อขาย โดยผู้ให้สินเชื่อจะต้องจัดการซ่อมแซมหรือแก้ไขให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดีดังเดิมโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น หากผู้ให้สินเชื่อละเลยไม่กระทำการดังกล่าวภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากผู้ซื้อให้ผู้ซื้อที่มีสิทธิที่จะทำกรานั้นเองหรือให้ผู้อื่นทำงานนั้นแทน โดยผู้ให้สินเชื่อต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย

³ เฟิงอ้าง, น.433.

⁴ Margaret and Ivor Griffith, Commercial Law (Great Britain : Old Bailey Press, 2001), pp. 286-287.

ผู้ซื้อที่มีสิทธิเรียกให้ส่งมอบทรัพย์สินใหม่ ถ้าโดยสภาพหรือตามปกติประเพณีไม่สมควรซ่อมแซม

การละเลยหรือฝ่าฝืนหน้าที่ในวรรคก่อน ผู้ซื้ออาจกำหนดให้ผู้ให้สินเชื่อบริษัทให้ถูกต้องภายใน 15 วัน ถ้าครบกำหนดดังกล่าว ผู้ให้สินเชื่อยังไม่ปฏิบัติ ผู้ซื้ออาจเลิกสัญญาเสียก็ได้”

- “ถ้าปรากฏว่าสินค้าที่ผู้ซื้อได้รับการส่งมอบนั้นไม่ตรงตามสัญญา ผู้ซื้อทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะไม่รับของนั้น ในกรณีเช่นนี้ ผู้ให้สินเชื่อต้องส่งมอบสินค้าใหม่ให้ถูกต้องตามสัญญาภายในระยะเวลา 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากผู้ซื้อ โดยผู้ซื้อไม่ต้องใช้ค่าเสียหายหรือค่าใช้จ่ายแต่ประการใด และถ้าผู้ให้สินเชื่อละเลยต่อหน้าที่ ผู้ซื้ออาจเลิกสัญญาเสียก็ได้”

8. ปัญหาเกี่ยวกับผลของการเลิกสัญญา

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น คือ เมื่อมีการเลิกสัญญา โดยส่วนใหญ่ผู้ให้สินเชื่อจะไม่คืนเงินที่ผู้ซื้อชำระไว้แล้วพร้อมดอกเบี้ย แต่กลับจะเรียกเก็บเงินที่ค้างชำระพร้อมค่าธรรมเนียมและดอกเบี้ยผิดนัด ซึ่งในเรื่องนี้หากพิจารณาหลักเกณฑ์ในมาตรา 391 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาโดยชอบแล้ว สัญญาการผ่อนชำระสินค้าย่อมระงับสิ้นไป และบรรดาหนี้ทั้งหลายย่อมระงับตามไปด้วย คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม ฉะนั้น หนี้ส่วนใดที่มีการชำระไว้แล้วก็ต้องคืนกัน เช่น หากผู้ซื้อชำระราคาไว้แล้ว ผู้ให้สินเชื่อต้องคืนเงินพร้อมดอกเบี้ย แต่ผู้ซื้อต้องให้ค่าใช้จ่ายทรัพย์สินแก่ผู้ให้สินเชื่อ และต้องคืนสินค้านั้นให้แก่ผู้ให้สินเชื่อ ซึ่งผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้ซื้อได้อีก

นอกจากนั้น ยังมีปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ให้สินเชื่อกำหนดในข้อสัญญาให้สิทธิแก่ตนในการเข้ายึดสินค้าคืนภายหลังเลิกสัญญาด้วย ซึ่งข้อตกลงนี้มีลักษณะในการให้สิทธิผู้ให้สินเชื่อที่จะสามารถบังคับชำระหนี้ด้วยตนเองได้ โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการหรือขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังจากการเลิกสัญญา มีดังนี้

(1) การกลับคืนสู่ฐานะเดิม

ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเด็นนี้ เกิดจากข้อสัญญาที่ผู้ให้สินเชื่อจัดทำขึ้น มักมีข้อความว่า “หากสมาชิกผิดนัดชำระค่างวดที่ถึงกำหนดชำระไม่ว่างวดใดงวดหนึ่ง ให้ถือว่าเป็นเหตุแห่งการผิดสัญญา และเมื่อมีเหตุแห่งการผิดสัญญาเกิดขึ้น ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิบอกเลิกการให้สินเชื่อตามสัญญานี้ได้ทันที อีกทั้งผู้ซื้อตกลงส่งมอบสินค้า หรือยินยอมให้ผู้ให้สินเชื่อเข้ายึดสินค้าที่ซื้อ หรือทรัพย์สินอื่นใดของผู้ซื้อไว้ จนกว่าผู้ซื้อจะชำระค่างวด หรือหนี้อื่นใดที่ค้างชำระต่อผู้ให้สินเชื่อ

จนครบถ้วน...” จากข้อสัญญานี้ ทำให้เข้าใจได้ว่า แม้ผู้ให้สินเชื่อจะบอกเลิกสัญญา ผู้ซื้อก็ยังคงมีหน้าที่ต้องชำระราคาสินค้าและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ จนครบถ้วนอยู่นั่นเอง

ซึ่งเมื่อพิจารณาหลักการในมาตรา 391 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาโดยชอบแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะเดิม หลักการนี้ควรมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนเป็นหลักเกณฑ์ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน โดยกำหนดถึงหน้าที่ของคู่สัญญาแต่ละฝ่ายภายหลังเลิกสัญญา คือ ผู้ให้สินเชื่อมีหน้าที่จะต้องคืนเงินที่ผู้ซื้อชำระไว้พร้อมดอกเบี้ยนับแต่เวลาที่ได้รับไว้ เนื่องจาก การซื้อขายผ่อนส่งนั้นจะมีการชำระเงินเป็นงวด ๆ ฉะนั้น ผู้ให้สินเชื่อจึงต้องเสียดอกเบี้ยของต้นเงินแต่ละจำนวนนับแต่เวลาที่ได้รับเงินแต่ละจำนวนไว้ ส่วนผู้ซื้อนั้นก็มีส่วนในการส่งมอบสินค้าในสภาพใ้การใช้การได้ดีคืนให้แก่ผู้ให้สินเชื่อ

(2) การชำระค่าใช้จ่ายในการใช้สอยทรัพย์สิน

แม้ผู้ซื้อจะได้รับเงินค่างวดที่ได้ชำระไปพร้อมดอกเบี้ยภายหลังเลิกสัญญาก็ตาม ซึ่งนอกจากผู้ซื้อจะมีหน้าที่ต้องส่งมอบสินค้าคืนให้แก่ผู้ให้สินเชื่อแล้ว ผู้ซื้อยังมีหน้าที่ต้องให้ค่าใช้จ่ายแก่ผู้ให้สินเชื่อ ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้ซื้อได้รับประโยชน์จากสินค้านั้น ผู้ซื้อจึงต้องชดใช้เงินค่าที่ได้ใช้สอยสินค้านั้นในขณะที่ได้ครอบครองอยู่จนกว่าจะส่งมอบสินค้าคืนให้แก่ผู้ให้สินเชื่อ

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า ค่าใช้ทรัพย์สินที่ผู้ซื้อจะต้องชำระให้แก่ผู้ให้สินเชื่อนี้ ควรให้ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิเรียกได้เฉพาะในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระหนี้ เพราะถ้าเป็นกรณีผู้ให้สินเชื่อเป็นฝ่ายผิดสัญญาเช่นในกรณีไม่ส่งมอบสินค้า หรือส่งมอบสินค้าไม่ถูกต้องตามสัญญา ถ้าผู้ซื้อบอกปิดไม่รับมอบสินค้าย่อมไม่มีการได้ใช้สอยสินค้านั้นเกิดขึ้น

นอกจากนั้น ในเรื่องของการคิดค่าใช้จ่ายสินค้านั้น จะต้องคำนึงถึงระยะเวลาที่ได้ใช้สอย, สภาพการใช้งาน หรือสภาพของสินค้าภายหลังจากเลิกสัญญาว่ามีการเสื่อมสภาพลงไปมากน้อยเพียงใด

(3) การเรียกค่าเสียหายภายหลังบอกเลิกสัญญา

มาตรา 391 วรรคท้าย บัญญัติว่า “การใช้สิทธิเลิกสัญญานั้นหากระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายไม่”

เมื่อมีการบอกเลิกสัญญาแล้ว สัญญานั้นย่อมระงับสิ้นไป แต่การบอกเลิกสัญญาไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิในการเรียกค่าเสียหายนั้น อาจเข้าใจได้ 2 นัย คือ⁵

1. ค่าเสียหายที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้ อันเป็นค่าเสียหายก่อนการบอกเลิกสัญญา ซึ่งค่าเสียหายจะเป็นจำนวนเท่าใดนั้นเป็นเรื่องที่คู่สัญญาฝ่ายที่ไม่ผิดสัญญาต้องฟ้องและพิสูจน์ให้ศาลเห็นความเสียหายที่แท้จริง ศาลก็กำหนดค่าเสียหายได้สำหรับค่าเสียหายในส่วนนี้ก็จะปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายลักษณะหนี้

2. ค่าเสียหายที่เกิดจากการบอกเลิกสัญญา ซึ่งหมายความว่า การบอกเลิกสัญญาของคู่สัญญาฝ่ายที่ไม่ผิดสัญญาทำให้ฝ่ายที่บอกเลิกสัญญานั้นได้รับความเสียหายอย่างไร ก็สามารถเรียกค่าเสียหายได้จากการบอกเลิกสัญญา

(4) ปัญหาในกรณีให้ผู้ให้สินเชื่อกำหนดข้อสัญญาให้ตนมีสิทธิในการเข้ายึดสินค้าหรือทรัพย์สินอื่นใดของผู้ซื้อภายหลังเลิกสัญญา

ปัญหาในข้อนี้เกิดจากข้อสัญญาที่ผู้ให้สินเชื่อจัดทำนั้น มักมีข้อความว่า “...เมื่อมีเหตุแห่งการผิดสัญญาเกิดขึ้น ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิบอกเลิกการให้สินเชื่อตามสัญญานี้ได้ทันที อีกทั้งผู้ซื้อตกลงส่งมอบหรือยินยอมให้ผู้ให้สินเชื่อเข้ายึดถือครอบครองสินค้าที่ซื้อ หรือทรัพย์สินอื่นใดของผู้ซื้อจนกว่าผู้ซื้อจะชำระค่างวดหรือหนี้อื่นใดจนครบถ้วน หากผู้ซื้อเพิกเฉยไม่ชำระหนี้ ให้ถือว่าผู้ซื้อยกสินค้าหรือทรัพย์สินนั้นมาใช้หนี้ให้แก่ผู้ให้สินเชื่อ.... ในการเข้ายึดสินค้าหรือทรัพย์สินอื่นใดโดยผู้ให้สินเชื่อ ผู้ซื้อตกลงให้ความยินยอมล่วงหน้าในการให้ผู้ให้สินเชื่อเข้าไปในสถานที่ ผู้ซื้อครอบครองอยู่ โดยไม่ต้องบอกกล่าวให้ทราบ และผู้ซื้อตกลงไม่เอาผิดใด ๆ ในทางกฎหมายกับผู้ให้สินเชื่อ”

จึงเห็นได้ว่า ข้อตกลงดังกล่าวมีลักษณะในการให้สิทธิผู้ให้สินเชื่อที่จะสามารถบังคับชำระหนี้ด้วยตนเองได้ โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการหรือขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ ภายใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในกรณีที่ผู้ซื้อไม่ชำระราคา ผู้ให้สินเชื่อย่อมมีสิทธิในการบังคับชำระหนี้ตามมาตรา 213 ซึ่งถือเป็นทางแก้สามัญ โดยผู้ให้สินเชื่อสามารถฟ้องร้องต่อศาลให้บังคับให้ผู้ซื้อชำระราคาพร้อมดอกเบี้ยในหนี้เงินอันเป็นราคาค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง

⁵ ศนันทกรณ (จำปี) โสติพันธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น. 396.

เบี้ยปรับ ตลอดจนค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่ผู้ให้สินเชื่อได้รับ⁶ การฟ้องร้องต่อศาลให้ บังคับให้ผู้ซื้อชำระราคานี้ ก็ด้วยเหตุที่ผู้ซื้อและผู้ให้สินเชื่อ นั้นยังคงผูกพันกันโดยข้อสัญญา ฉะนั้น เมื่อผู้ซื้อผิดนัด ผู้ให้สินเชื่อย่อมมีสิทธิในการบังคับชำระหนี้ได้ตามมาตรา 213 แต่ถ้าผู้ให้สินเชื่อ เลือกว่าจะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ผลของการบอกเลิกสัญญาย่อมเป็นไปตามมาตรา 391 แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งผู้ให้สินเชื่อไม่มีสิทธิในการได้รับชำระราคาค่างวด ที่เหลืออีกต่อไป

การที่ผู้ให้สินเชื่อกำหนดข้อสัญญาเป็นการแตกต่างจากหลักการตามกฎหมาย โดยคำนึงถึง แต่ประโยชน์ส่วนตน และเพื่อป้องกันการเสียเปรียบในทุกทาง จึงกำหนดข้อสัญญาให้เปรียบเสมือนว่า เมื่อเลิกสัญญาแล้ว ให้กรรมสิทธิ์กลับคืนเป็นของผู้ขายทันที และผู้ขายก็จะกลับมายึดคืนได้ โดย อ้างหลักของกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แม้ผู้ซื้อจะยัง มิได้ทำการส่งมอบสินค้านั้นคืนก็ตาม ผู้ให้สินเชื่อให้สิทธิตนในการเข้ายึดได้ทันที ยิ่งไปกว่านั้น ยังให้สิทธิแก่ตนในการเข้ายึดสินค้าหรือทรัพย์สินอื่นใดของผู้ซื้อ โดยสามารถเข้าไปในสถานที่ ที่ผู้ซื้อ ครอบครองอยู่ได้โดยมิต้องบอกกล่าวให้ทราบนั้นไม่สามารถกระทำได้ เพราะไม่มีบทบัญญัติใดใน กฎหมายให้อำนาจไว้ ฉะนั้นการส่งมอบสินค้าคืนภายหลังเลิกสัญญานั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้ซื้อ หากผู้ซื้อเพิกเฉยไม่ส่งมอบสินค้าคืน ผู้ให้สินเชื่อชอบที่จะบังคับตามกฎหมาย หรือเรียกร้องให้ผู้ซื้อ ใช้ราคาสินค้าแก่ตนต่อไป ฉะนั้น หากยังมีการกำหนดข้อสัญญาในลักษณะนี้ต่อไปย่อมส่งผล กระทบต่อผู้ซื้ออย่างมาก

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรกำหนดเป็นหลักเกณฑ์ไว้ใน ประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และควรกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญา มาตรฐานให้มีหลักการตามมาตรา 391 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อเป็นการ ให้ความคุ้มครองผู้ซื้อจากปัญหานี้ ซึ่งข้อความที่ควรกำหนดไว้ อาจมีข้อความดังนี้

“เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ให้ผลของการเลิกสัญญาเป็นดังนี้ คือ ผู้ให้สินเชื่อจะต้องคืนเงินค่างวดผ่อนชำระสินค้าที่ผู้ซื้อชำระไว้พร้อมดอกเบี้ย นับแต่เวลาที่ได้รับไว้

⁶ จำปี โสทธิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ พร้อม คำอธิบายในส่วนขอพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 และกฎหมาย ใหม่ที่เกี่ยวข้อง, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2548), น. 164.

ในแต่ละงวดนั้น และผู้ซื้อจะต้องคืนสินค้าให้แก่ผู้ให้สินเชื่อ ทั้งนี้ คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมภายใน 7 วัน นับแต่มีการใช้สิทธิเลิกสัญญา

ในกรณีที่ผู้ให้สินเชื่อใช้สิทธิเลิกสัญญา เพราะเหตุที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระหนี้ ผู้ให้สินเชื่อยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการเรียกค่าใช้ทรัพย์สินจากผู้ซื้อได้ และในการคิดราคาค่าใช้ทรัพย์สินนี้ ให้ผู้ให้สินเชื่อคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้สอย สภาพการใช้งาน หรือสภาพของสินค้าภายหลังจากเลิกสัญญาว่ามีการเสื่อมสภาพไปมากน้อยเพียงใด

การใช้สิทธิเลิกสัญญานี้ หากกระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายไม่”

สำนักหอสมุด